

ÕIGEUSU KIRIKU LAULUD

Eesti Õigeusu Noorte Liit
2007

Püha Romanos Melodos

Püha Romanos oli kirikuteenijaks ühes Konstantinoopoli kirikus. Ta oli harimatu mees, kuid armastas kirikut kogu südamest. Alandliku teenijana oli ta patriarhile meele järgi. Teised kirikuteenijad kadestasid teda selle pärast. Nad pilkaside Romanost tema kirjaoskamatus tõttu.

Ühel jõululaupäeval, kui keiser ja patriarh olid kirikus, oli Romanos parajasti kroonlühtri küünlaid seadmas. Kirikuteenijad sundisid Romanost kliirosele lugema, teades, et ta ei saa hakkama. Ta häbenes ja oli kurb.

Pärast teenistust jäi ta kirikusse Jumalaema ikooni ette nutma ja palvetama.

Väsides Romanos suigatas ja nägi und, milles Jumalaema ulatas talle raamaturulli (tol ajal olid raamatuteks rulli keeratud lehed). Ärgates tundis ta, et teab piibli peatükke peast. Suures õnnes ülistas ja tänas ta Jumalaema.

Koguõise jumalateenistuse alguseks läks Romanos röömsana kirikusse. Kui teised olid järjest lugenud ja laulnud, läks temagi kliirosele ja hakkas laulma: „Täna sünnitab Neitsi selle, kes kõigest loodust kõrgem on...”

Patriarh imetles Romanose laulu ja küsis, kust ta selle on õppinud. Kui Romanos jutustas oma nägemusest ja rääkis taevaste abist, siis teised kirikuteenijad häbenesid oma tegu ja palusid temalt andeks.

Püha Romanos kirjutas kokku üle tuhande kondaki. Selle tõttu sai ta lisanime Melodos ehk Kauniltlaulja. Romanos Melodose mälestuspäev on 1. oktoobril.

Esikaanel: ikoon *Püha Romanos Melodos*,

Tagakaanel:

ÕIGEUSU KIRIKU LAULUD

SISUKORD

- 3 Metropoliit Stefanuse õnnistus
- 4 Kirikukoorist, Kirikumuusika ja vaimulik muusika
- 5 Tropar 1. viisil
- 7 Kaheksaviisik, Tropar
- 8 Tropar 2. viisil
- 9 Tropar 3. viisil
- 10 Tropar 4. viisil
- 11 Tropar 5. viisil
- 12 Tropar 6. viisil
- 13 Tropar 7. viisil
- 14 Tropar 8. viisil
- 15 Taevane Kuningas
- 17 Meie Isa
- 18 Andrei Ramul
- 19 Meie Isa (Ramul)
- 21 Oh Jeesus Kristus
- 23 Püha Jumal
- 25 Keerubide laul
- 28 Eesti soost õigeusu heliloojad
- 29 Keerubide laul (Paivel)
- 32 Rahu Armu
- 35 On kohus (8.viisil)
- 36 On kohus (Kreeka viisil)
- 38 Jumalaema Neitsi
- 39 Kõigeheldem Kuninganna
- 41 Kõik kes teie
- 43 Lunasta oh Issand
- 44 Pühade isade ütlemissi kirikulaulu kohta

Valitseja õnnistus

Kirikukoorist

Koor on grupp inimesi, kes omavad teatud vilumust palveteksti ja viisi edasiandmiseks.

Koorid jagunevad mees-, nais- ja segakoorideks.

Meeskoor, mis on õigeusu laulu seisukohalt vanim ja traditsiooniline koorivorm jaguneb häälepartiide poolest tenoriteks ja bassideks. Need jagunevad vastavalt hääle arvule esimeseks ja teiseks tenoriks ning bari-toniks ja bassiks. Lisaks on sageli ka oktavistid, kes on suutelised võtma ülimadalaid noote.

Naiskoorid, mis õigeusu kirikus esinevad nunnakloostrites jagunevad sopraniks ja altideks ning omakorda esimeseks ja teiseks sopraniks ning esimesteks ja teisteks altideks.

Segakooris, mis on koguduse koori kaasaegne levinuim variant on kõik neli häält. Segakoori kõige väiksem koosseis on 12 lauljat, kõiki hääli on 3 lauljat. Keskmine suurus on 24–36 lauljat. Suur koosseis on 60–100 lauljat.

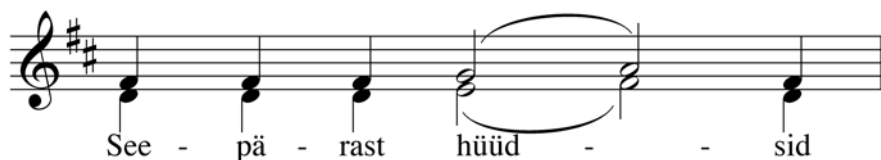
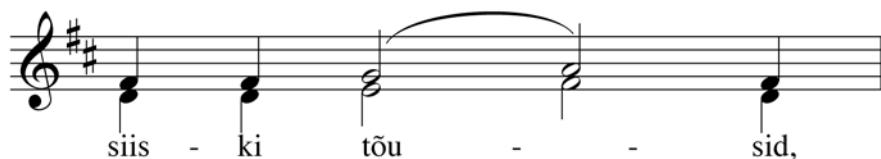
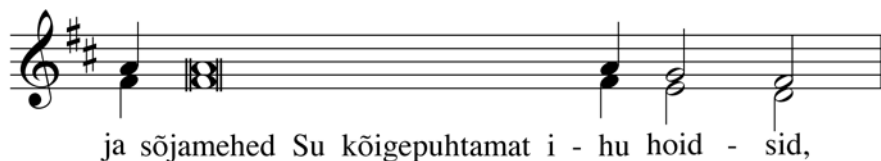
Meie tingimustes on koguduste juures tegutsemas duetid, triod, kvartetid, mida me harjumuspäraselt kooriks nimetame.

Toetudes teadmisele, et enamuses on meie kirikukoorid kahehäälsed oleme ka selle väljaande kujundanud kahehäälsena.

Kirikumuusika ja vaimulik muusika

Vahet võib teha vähemalt kahel erineval mõistel: kirikumuusikal ja vaimulikul muusikal. Vaimuliku muusika mõiste on laiem ja hõlmab kirikumuusikat. Kogu vaimulikku muusikat pole sageli võimalik jumalateenistusel laulda, kuna see on kirjutatud kontserdil esitamiseks. Mainime siin *A. Pärti*, *P. Tšaikovski*, *N. Rimski-Korsakovi*, *S. Rahmaninovi*, kelle kõrgel tehnilisel tasemel teosed üldjuhul ei sobi jumalateenistusel laulmiseks. Küll aga kontserdil esitamiseks.

Tropar, 1. viisil

Kaheksaviisik

Kogu õigeusu kirikumuusika aluseks on kaheksa viisi süsteem, mis on aja jooksul läbi teinud palju ja suuri muutusi.

Süsteem pärineb Bütsantsist. Juba 6. saj. räägitakse kaheksast laulude rühmast. Kaheksaviisiku koostamisel oli tähtis roll täita *Damaskuse Johannesel*. Ta ei olnud ainult hümnograaf, vaid ka teoloog ja muusikateoreetik. Rohket meloodiaainest korrastades moodustati kaheksaviisik (*kr. oktoehos*), eesti k. oktoihh. See sisaldab kõikide jumalateenistuste laule kaheksal viisil. Igal nädalal on kasutusel üks kaheksast viisist. Lauluviis vahetub igal nädalal.

Kaheksa viisi süsteem võimaldab laulda ka selliseid psalme ja palveid, millel ei ole oma kindlat, püsivat viisi.

Tropar

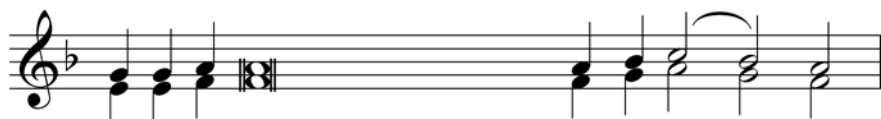
Peaul ehk *tropar* on olnud algselt psalmide vahel lauldav lühike palve. Hiljem muutus see Kristuse või pühade auks lauldavaks ülistuslauluks. Praegusel kujul võeti tropar kasutusele 4. sajandil ja 5. sajandiks oli troparil omaette luulevorm.

Laiemas mõttes tähendab tropar igasugust kirikulaulu, v.a. psalmid ja liikumatud laulud.

Troparit lauldakse või loetakse õhtuteenistusel pärast viimast Meie Isa, lauldakse hommikuteenistusel peale Jumal on Issand... ja pärast viimast Meie Isa või Püha Jumalat, mis järgneb suurele austamislaulule, loetakse tundide jumalateenistustel peale psalmide lugemist, liturgial peale Tulge kummardagem... ja mitmetel muudel puhkudel.

Igal pühakojal on oma pühitsemisega seotud tropar, mis on pühendatud mõnele pühakule või sündmusele.

Tropar, 2. viisil

Kui Sa al-la läksid surmale, oh sure- ma - tu E - lu

siis surmasid Sa põrguhaua oma jumali- ku val - gu - se - ga.

ja kui Sa sur - nuidmaa alt ü - les ä - ra - ta - sid

siis hüüd - sid kõik tae - va väed:

E - luandja Kristus, mei - e Ju - mal,

au ol - gu Sul - le!

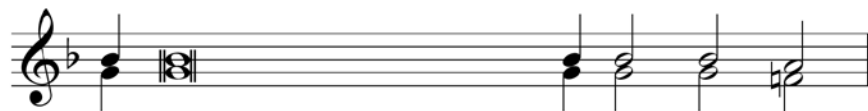
Tropar, 3. viisil

Hõi - sa - ku tae - va - ko - da - kond - sed,
ol- gu rõõmsad kõik maapeal - sed loo - dud;
sest Is - sand on o - ma kä - si - var - re - ga
suurt vä - ge ü - les näi - da - nud.
Ta rõhus surmaga sur - ma ma - ha
ja o - li es - ma - sün - di - nu sur - nu - test.
Ta päästis meid ära põr - gu hau - ast
ja kin - kis maa - il - ma - le suurt ar - mu.

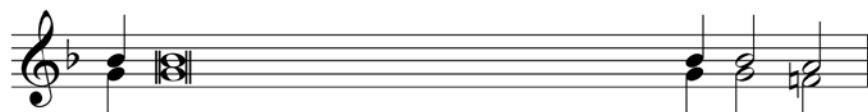
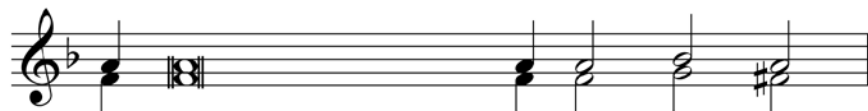
Tropar, 4. viisil

Kui Issanda järelkäi - jad nai - sed

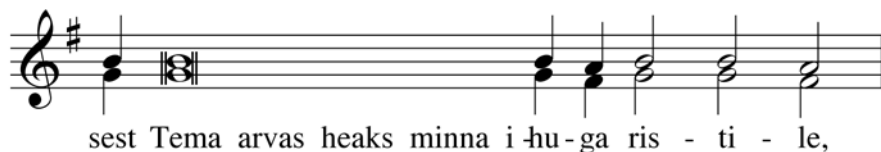
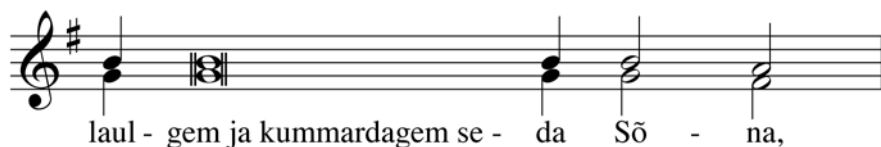

rööm - sat ülestõusmise sõnumit ing - li suust kuul - sid

on sur - nust ü - les tõus - nud!

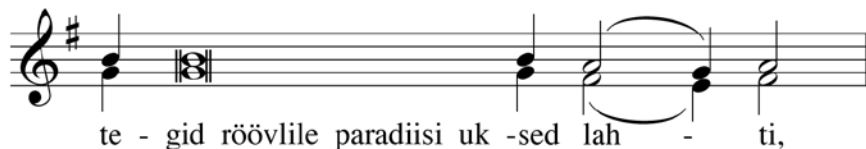
Tropar, 5. viisil

Tropar, 6. viisil

Ing - li - te väed il - musid Su hau - a juu - res,
ja vahid jäid hirmu pärast otse - kui sur - nuks
ja Maarja seisis Su hau - a sees
Si - nu kõigepuhtamat i - hu ot - si - des.
Sa tegid surmarii - gi tüh - jaks
ja ei saanud te - mast kiu - sa - tud,
Sa ilmusid Neitsile, E - lu - and - ja,
oh, surnuist ülestõusnud Is - sand, au ol - gu Sul - le!

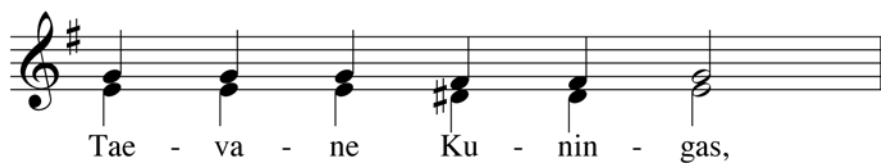
Tropar, 7. viisil

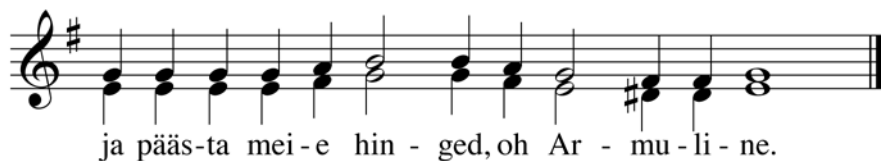
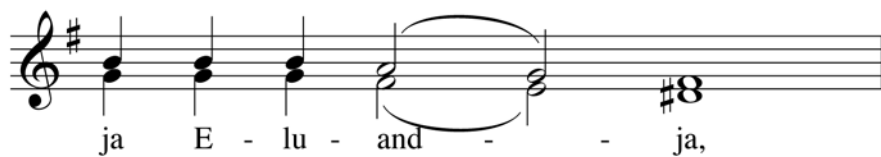

Tropar, 8. viisil

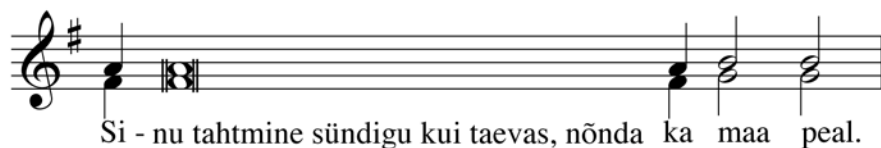

Taevane Kuningas, 6. viisil

Meie Isa

kui ka meie andeks anname o - ma võlg - las - te - le

ja ära saada meid kiu - sa - tus - se,

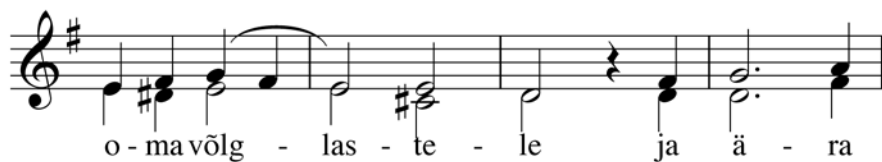
vaid päästa meid ä - ra kur - jast.

Andrei Ramul

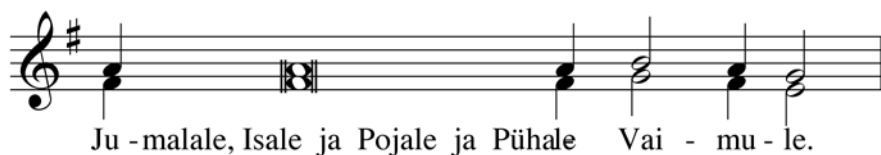
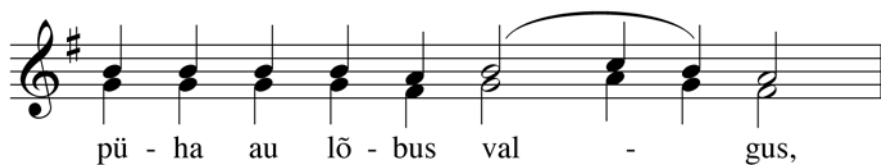
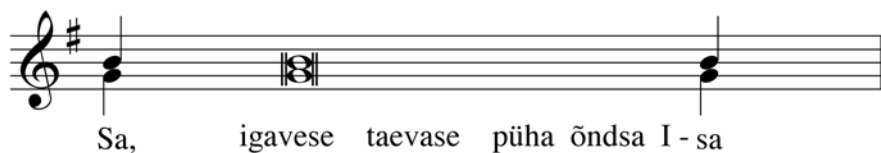
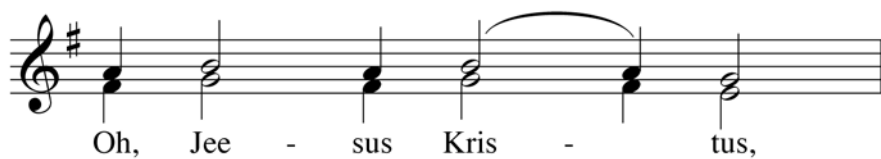
Eesti õigeusu kirikulaulu alal on suuri teeneid ülempreester *Andrei Ramulil* (1842–1926). Enne teda oli ainsaks kirikulaulu käsiraamatuks 1869. a. trükitud liturgia kolmele häälele. Talle kuuluvad esimesed põhjapaneva tähtsusega õigeusu kirikulaulu viisitöötlused ning seepärast võib A. Ramulit täie õigusega nimetada eesti õigeusu kirikulaulu rajajaks.

Meie Isa, (A. Ramul)

Oh, Jeesus Kristus

Sa o - led se - da väärt,
et Sulle alati vagal häälel kii - tust laul - daks,
oh, Jumala Poeg, kes Sa e - lu an - nad;
see - pä - rast aus - tab Sind maa - ilm.

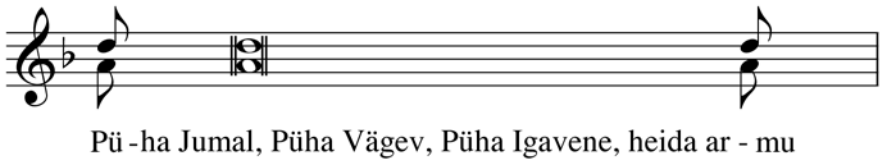
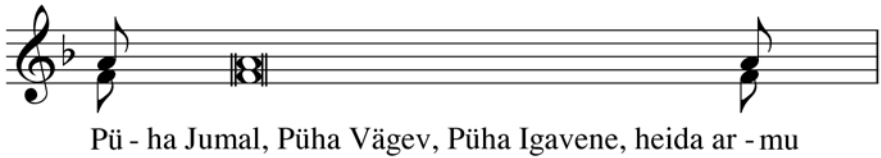
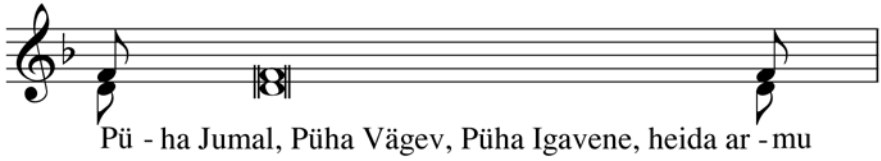
Püha Jumal on kolmkord-püha laul ehk laul pühale Kolmainule. Laul kutsub inimesi patte kahetsema ja Jumalalt armu paluma. Seda kutsutakse ka inglite lauluks, sest nähtamatud taevased inglihulgad laulavad Jumalale lakkamatult kiitust ja koos nendega ka kirikurahvas maa peal. Püha Jumal paikneb usuõppijate liturgias.

Enne Püha Jumalat lauldakse vastava päeva troparid ja kondakid.

Püha Jumala palvetekste loetakse alati jumalateenistuse algusosas.

Koguöisel teenistusel (öhtuteenistuse osas) kasutatakse sama teksti alati ja reeglina loetaval kujul pärast vaga Siimeoni palvet. Koguöise teenistuse (hommikuteenistuse osas) on Püha Jumal doksoloogia (Suure Austamislaulu) lõpuosa.

Püha Jumal

Au olgu Isale, Pojale ja Püha Vaimule nüüd ikka ja i - ga -

ves - ti. Aa - men. Pü - ha

I-ga-ve-ne, hei-da ar-mu mei-e pea-le.

Pü - ha Ju - mal, Pü - ha Vä - gev,

Pü - ha I - ga - ve - ne,

he - da ar - mu mei - e pea - le.

Keerubide laul (Siimona kloostri viisil)

Nüüd tä-hen-da-me mei-e,

nüüd tä-hen-da-me mei-e

sa-lal vii-sil,

sa-lal vii-sil kee-

-ru-beid ja lau-

-la-me E-lu-and-ja-le ja lau-la-

me E-lu-and-ja-le, Kolm-ai-nu

Ju - ma - la - le

kõi - - -

-ge - pü - ha-mat lau

- - -

-lu.

Jät

kem

nüüd

kõik,

jät

kem

nüüd

kõik,

jät

kem

nüüd

kõik

e-lu mu-red ma - ha,

e - lu

mu -

red

ma

ha.

Aa

men.

Et se - da kõi - ki - de Ku - nin - gat,

kõi - ki - de Ku - nin - gat vas - tu

võit - ta, ke - da ing - li - te väe - hul - gad

suu - re au - ga nä - ge - ma - ta

tee - ni - vad. Hal - le - luu - ja,

hal - le - luu - ja, hal - le -

- luu - - - - ja.

Cyrillus Kreek
(3. XII 1889–26. III 1962)

Eesti soost õigeusu heliloojad

Eestlastest õigeusu kirikulaulude loojaid on kokku 12. Võime nad jaotada kahte rühma: esiteks kõrgema muusikalise hariduse saanud heliloojad nagu *Johannes Bleive*, kes lõpetas Tallinna Konservatooriumi, *Cyrillus Kreek*, kes lõpetas Peterburi Konservatooriumi, *Dionyssi*

Orgussaar, kes lõpetas Riia Kõrgema Muusikakooli ning teiseks asjaarmastajad heliloojad, kes moodustavad enamuse. Need on *Herman Aav*, *Johannes Hütsi*, *Nikolai Klaas*, *Nikolai Kokla*, *Peeter Laredei*, *Viktor Pedoste*, *Andrei Ramul*, *Vassili Verlok*, *Kristofor Vink* ja *Vladimir Paivel*. Kui kõrgema muusikalise haridusega heliloojate kirikulaulud on stiililiselt suhteliselt iseseisvad (eriti muidugi Cyrillus Kreegi laulud, mis põhinevad Eesti rahvamuusikal), siis asjaarmastajad-heliloojad on lähtunud rohkem traditsioonilisest õigeusu kirikumuusikast. Nende lauludes on väga tugev Peterburi koolkonna mõju, kuid võib täheldada ka luterlike laulude mõju, kuna õigeusu kirik eksisteeris kõrvuti siin mõjuvõimsama luteri kirikuga. Samas hakati eesti algupäraseid õigeusu kirikulaule looma just eestlaste ärkamisajal, 19. sajandi teisel poolel, ning selle peamiseks põhjuseks oligi oma, eesti identiteedi kinnitamine.

Keerubide laul, (V. Paivel)

Andante

Mei - e tä - hen - da - me, mei -

e tä - hen - da - me, — tä - hen - da -

me sa - lal vii - sil, sa -

lal vii - sil kee - ru - beid. Ja

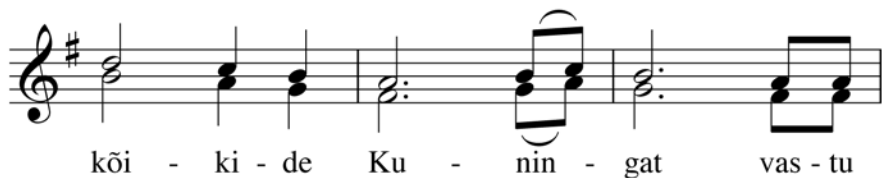
lau - la - me e - lu and - ja

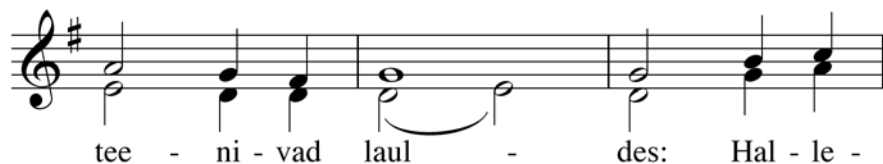
Kolm - ai - nu Ju - ma - la - le kõi -

ge pü - ha - mat, kõi - ge

Allegretto

Rahu armu, (V. Paivel)

The musical score is written for a single melodic line in treble clef, with a key signature of one sharp (F#) and a 3/4 time signature. The melody consists of eighth and quarter notes, often beamed in pairs. The lyrics are in Estonian and are aligned with the notes below the staff. The score is divided into eight lines of music, each with its own set of lyrics. The final line of music ends with a double bar line.

Ra - hu ar - mu, Ju - ma - la

kii - tu - se ohv - rit.

Ja si - nu vai - mu - ga.

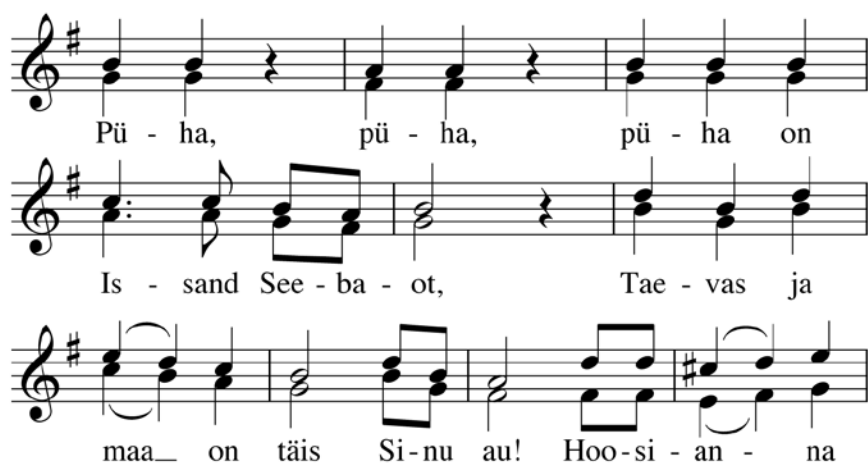
Mei - e ü - len - da - me nad

Is - san - da poo - le.

On õi - ge ja ko - hus

kum - mar - da - da I - sa, Poe - ga ja

Pü - ha Vai - mu,

On kohus, (8. viisil)

On ko - hus tões - ti õnd - saks kii - ta Sind, Ju - ma - la - sün - ni - ta - ja,

Sind ik-ka ðn-nis-ta-tut ja lait-ma-tut ja mei-e Ju-ma-la-e - ma,

kes Sa ü - lem o - led kui kee - ru - bid

ja pal - ju au - sam kui see - ra - vid,

kes Sa puh-taks Neit-siks jää-des Ju-mal-Sõ-na il-ma-le tõid,

Sind, tõe - list Ju - ma - la - sün - ni - ta - jat, aus - ta - me mei - e.

On kohus, (Kreeka viisil)

On ko - hus tões - ti__ õnd - saks kii - ta sind,

Ju - ma - la - sünni - ta - ja,

Sind ik - ka__ õn - nis - ta - tut

lait

ma - tut

ja mei - e__ Ju - ma - la__ E - ma,

kes sa ü - lem o - led__ kui kee - ru - bid__

ja pal - ju___ au - sam kui see - ra - vid,___

kes sa puh - taks___ neit - siks___ jää - des

Ju - ma - la___ Sõ - na il - ma - le töid,

sind, tõe - list Ju - ma - la - sün - ni - ta - jat

aus - ta - me mei - e!

Kreeka viisid levisid Venemaal alates 17. sajandi teisest poolest. Kreeka lauluga pole neil muud ühist, kui vaid nimetus. Kreeka viisid tekkisid Moskvas elanud kreeklaste laulu põhjal. Ülesehituselt meenutavad need kiievi viise, kuid on meloodialt liikuvamad ja rõõmsamad.

Jumalaema Neitsi

15
Ju - ma - la - e - ma Neit - si, röö - mus - ta
Maar - ja, kes Sa o - led ar - mu saa - nud,
Is - sand ol - gu Si - nu - ga!
Õn - nis - ta - tud o - led Si - na nais - te seas
ja õn - nis - ta - tud on Si - nu i - hu - vi - li,
sest Si - na o - led il - ma - le too - nud mei - e
hin - ge - de Lu - nas - ta - ja

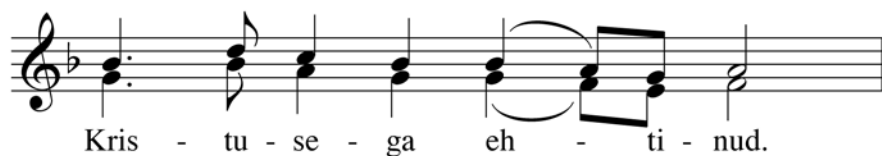
Oh kõigeheldem kuninganna

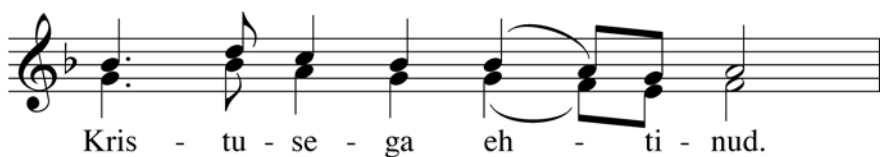
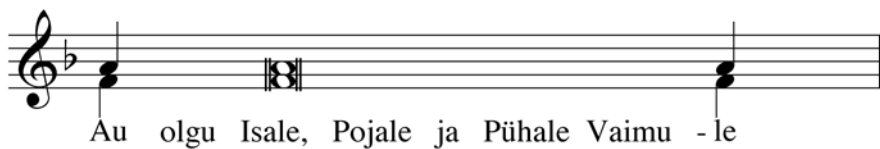

Kõigeheldem Kuninganna on laul Jumalaema Smolenski pühakuju auks. Legendid jutustavad, et ikoon on seotud lähedalt Venemaa ajalooga alates Kiievi asutamisest kuni Moskva suurvürstiriigi ja hiljem ka Venemaa tsaaririigi tekkimiseni. Seda lauldakse traditsioonilisel, kindlaksmääratud viisil. Laul pärineb Venemaa kloostritest, teda võib liigitada palverändurite laulude hulka ja on seetõttu rahva hulgas armastatud. Eestisse on laul jõudnud läbi Petseri ja Kuremäe kloostrite.

Kõik, kes teie

Lunasta, oh Issand

Pühade isade ütlemissi kirikulaulu kohta

„Mitte miski ei innusta ja tiivusta nii meie vaimu, miski ei lahuta meid maapinnast ja kehalikest sidemetest paremini, kui korralik ja viisipärane pühalik laul... Issand on seadnud psalmide laulmise, et me leiaksime sellest rahuldust ja kasu.“

(p. *Johannes Kuldsuu*)

„Issanda tahe on, et meloodia oleks hinge vaimuliku harmoonia sümboliks.“

(p. *Atanassius Suur*)

„Kirikulaul on tegelik side taeva ja maa vahel.“

„Nende asjade hulgas, mis äratavad meeled unest ja aitavad inimest viia kokkupuutesse Jumalaga on ühtmoodi kasulikud pühade isade kirjutiste lugemine ning kirikulaul, mis on esitatud õiges mõistmises.“

(p. *Kallistos* 14. sajandil)

Mis on siis see õige mõistmine? Kõigepealt peame teadma, et laulmine on palvetamine. Esikohal on seega alati palvetekst. Ja kuigi on alati kiusatus hakata ilutsema meloodiliste käikudega, tuleb alati endale teadvustada palveteksti esmatähtsust.

Tuleb laulda hästi arusaadavalt teksti esitades, õiges rütmis, mitte häält väristades ega häält pingutades. Selleks, et saavutada palvetamise ja laulmise annet tuleb olla püsiv otsimises, praktiseerides seda nii sageli, kui võimalik.

Eesti Õigeusu Noorte Liit, 2007

Koostanud: *Jüri Ilves*

Noodigraafika: *Taimi Kopli*

Kujundanud: *Inga Heamägi*

Fragment of a papyrus scroll with Greek text, likely from the New Testament. The text is written in a cursive script and is partially obscured by a horizontal line drawn across the fragment.

Fragment of a papyrus scroll with Greek text, likely from the New Testament. The text is written in a cursive script and is partially obscured by a horizontal line drawn across the fragment.